T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

4 Ağustos 1337 (1921)

Münderecat

	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	156
2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	156
1. — İstiklâl Mahkemeleri âzalarına verilecek tahsisat, harcırah ve yevmiyeler hakkında.	*156:157*
2. — Vaziyeti askeriye ve Maliye ve Başkumandanlık ihdası hakkında,	*157:162*

Cilt : 12

61 nci İnikat, 3. Celse

ALTMIŞ BİRİNCİ İNİKAD

4 Ağustos 1337 Perşembe

Üçüncü Celse

REİS : İkinci Reisvekili Adnan Beyefendi

Kâtip : Ragıp Bey (Kütahya)

REİS — Celseyi açıyorum.
Zaptı sabık hulâsası okunacaktır.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

ALTMIŞINCI İNİKAT

3 Ağustos 1337 Çarşamba

ÜÇÜNCÜ CELSE

İkinci Reis Vekili Adnan Beyefendinin tahtı riyasetlerinde bilinikat Maliye Vekili Hasan Beyin mali vaziyet hakkında verdiği izahat dinlendikten sonra İstiklâl Mahkemeleri azalarına verilecek tahsisat, harcirah ve yevmiyeler hakkında yapılan müzakereler neticesinde Karesi Mebusu İbrahim Beyin (Maaşı asli olan dört bin kuruş üzerinden bilhesap harcirahlarının itası) şeklindeki takriri ile Karahisarı Sahip Mebusu Nebil Beyin (İstiklâl Mahkemeleri azalarına dört bin kuruş maaşı şehri üzerinden şahsi harcirah itası) tarzındaki takririn (şahsi) kaydi kabul olundu ve Maliye Vekilinin vaziyeti Maliye üzerindeki müzakeratı müteakıp iştimada devam olunmak üzere celseye nihayet verildi.

Reis	Kâtip
Adnan	Kütahya
	Ragıp

REİS — Zaptı sabık hülâsasını reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — İstiklâl Mahkemeleri azalarına verilecek tahsisat, harcirah ve yevmiyeler hakkında.

REİS — İstiklâl Mahkemeleri âzalarına ödenecek harcirah mevzuunda söz Şeref Beyin. Buyurun efendim.

ŞEREF BEY (Edirne) — Muhterem arkadaşlar; heyeti âliyenizin intihap buyurup göndermekte olduğunuz arkadaşlara bittabi yalnız harcırah verilmesine karar verilmişti. Burada toplanan arkadaşlar siai maliye eshabından değildir. Arkadaşlar fazla bir şey istemiyor. Nitekim efendiler bir yere bir memur gönderirseniz o giden memurun tarzı hayatını düşününüz, bu zat tahsisat vesaire almaz mı, ihtiyacatı zaruriyemiz için masraf etmez miyiz? Bir de düşününüz ki, ailesi burada kendisi gidiyor. Demek ki masraf iki katlı olacaktır. (Hepsi öyle sesleri) Mademki hepsi öyledir niçin böyle yapıyorsunuz? Binaenaleyh efendiler bu böyledir. (Öyle değildir sesleri) Gelir burada cevap verirsiniz. Söz kesmeye lüzum yoktur. Binaenaleyh tarzı hazırı hayat ile buradan kalkıp Trabzon'a gitmeye imkân yoktur. Geçen seneden şimdiye kadar para verildi. Hamiyet, mukabili selâmeti vatandır. Vatan kurtulacağı için herkes hamiyetini izhar eder. Hamiyet para vermemek değildir. Para vermek mecburiyetindesiniz.

MUSTAFA BEY (Tokad) — Geçen seneden bugüne kadar bu kadar para verildi. Hapse koymak kolay şey mi, hükkâmdan parayı neden esirgiyorsunuz? Bir hâkim vazifesini hakkile yapar ve çalışırsa ne için parayı esirgeyelim? İki yüz lira bugün şahsımıza kifayet etmiyor. Mahkeme kolay değildir. (Gürültüler) Hamiyeten giden arkadaşlar kalksın. Haniya?.. Kimse gidemez. (Hamiyeten hepsi giderler sesleri) Değil öyle verdiğiniz para ile... (Gürültüler) (Söyle, söyle bakalım verdiğimiz para nedir sesleri) İstiklâl Mahkemesine intihab edilecek arkadaşlara harcırah verilecek, yevmiye verilmiyecektir, denilmişti. Tekrar mevzuubahis edilmesini anlamıyorum.

ÖMER LÜTFÜ BEY (Karahisar) — Meclisin kararına riayet etmiyor musunuz Mustafa Bey?

REİS — Efendim daha altı arkadaş var.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Arkadaşlar hiç istemezdim ki arkadaşlar arasında para meselesi gibi ufak bir şeyde gürültü yapalım. Bu mesele üzerindeki kanaati vicdaniyemi anlatayım da siz ne isterseniz söyleyiniz. Yalnız her şeyi tamam söylemek icabeder. Her şey para ile olmadığı gibi parasız da bir şey olamaz. (Dün söyliyeydiniz) Efendim azıcık beni dinleyiniz, gürültü etmeyiniz.

CEMİL BEY (Kütahya) — Efendim hep lehinde söylendi, bir de aleyhinde söylensin.

LÜTFÜ BEY (Malatya) — Usulü müzakere hakkında söyliyeceğim.

VEHBİ BEY (Karesi) — Meclisi Âli bir kelimeyi tebdil için müzakere etmiyor. Bir kararı tebdil için müzakere ediyor. Mecliste bir mesele karargir olduktan sonra tekrar mevzuubahis olamaz.

REİS — Takriri reyi âlinize vazediyorum. Vehbi Beyefendinin takriri mucibince meseleyi mevzuubahis etmeyi münasib görenler lütfen el kaldırsın... Rica ederim anlaşılamadı. Müzakerere etmek arzusunda bulunmıyanlar ellerini kaldırsın... Kabul olunmadı.

2. — *Vaziyeti askeriye ve maliye hakkında.*

REİS — Şimdi efendim müsaade buyurunuz. Celsei hafiyenin sebebi akti olan meseleye başlıyacağız. Burdur Mebusu Veliyüddin Bey ve rüfekasının verdiği takriri okutuyorum.

(Takrir okundu)

HAKKI HAMİ BEY (Sinob) — Bu takrir celsei aleniyede okunur, zapta geçer.

AHMET FERİT BEY (İstanbul) — Ne için Heyeti Celilenizden arkadaşlarımızla beraber celsei hafiye aktini rica ettik, onu arzedeyim. Bir kaç arkadaşımızla beraber odalarda birisinde hasbühal ediyorduk. Bu arkadaşlarımız arasında vaziyetin müşkülâtı karşısında bir şey görmemek kabil değildir. Maliye ve Nafia Vekili muhteremi de beraberdi. Beraberce bugünkü vaziyetimizi tetkik eyledik. Bir çok kanun müzakerelerile meşgul bulunduğumuz şu esnada hakikatin ne olduğunu da düşünmek lâzım geldi. Vaziyeti gayet basit bir meselei askeriye suretinde tecelli ediyor. Vaziyeti askeriyemiz bütün arkadaşlarımızın ve bilhassa Vekâletimizi haiz olan Heyeti Vekilenin dediği veçhile, bedbin olacak bir surette değildir. Fakat meselenin müşkülâtını görmemek de mümkün değildir. Karşımızdaki düşmanın faikiyeti askeriyesi de âşikârdır. Heyeti Celileniz pek güzel idrak ederek Ordumuzun vaziyetini tetkik etmek üzere bir heyet gönderdi ve orada Ordunun içerisinde lâzım gelen tetkikatta bulundu. Tetkikatın burada izah edildiği celsede bulunmamıştım. Fakat mükâlemat neticesinde tabii ben de bunun netayicine vakıf oldum. Ordu Kumandanımız Ordunun vaziyeti hazırasını ve Ordumuzun kuvvet ve kudretini beyan etti ve müdafaai katiye için zannedersem yirmi bin kadar bir kuvvetin en müstacel ve kısa bir zamanda kendisine gönderilmesini taleb etmiş ve müdafaamızın müsmir olması için bu talebin her şeye tercih olunmasını taleb etmiş.

Efendiler ordumuzun bulunduğu vaziyeti biliyoruz. Şüphesiz ki ordumuz müdafaada bulunacak, maksadımızı tahsil etmek üzere elimizde bir âlet olarak kalacak. Fakat Meclisin ilk müzakerelerinden yani muharebeye başladıktan sonra vaki olan müzakerelerde hepimizin hissetmiş olduğumuz veçhile, bu günkü mevzii müdafaada Maazallah sebat edemiyecek olursak vaziyetin vahametini hiç birimiz inkâr edemeyiz. Vaziyetimiz elhamdülillah hiç bir bedbinliği icab etmemekle beraber, Büyük Millet Meclisinin üzerine mevdu gayet mühim bir vazife var, ki o da bu günkü icab eden vazifenin istilzam ettiği süratle icrasıdır.

Ordu Kumandanımız ne istiyormuş? Ordu Kumandanımız, ki Heyeti Vekileye dahil bütün salâhiyeti haizdir. Lâakal yirmi bin kişilik bir kuvvetin süratle kendisine yetiştirilmesini taleb ediyor. Daha iyi, daha şayanı teşekkür... Yine bu meseleden şüphesiz rahatsız olan arkadaşlarımız muhtelif mütalaat serdediyor. Hep hasbühal ediyoruz. Ne yapsak Hükümetin harekâtını mürakabe için? Komisyon mu yapsak, Hükümetin azası meyanında zaif olanlar varsa onları tebdil mi etsek, yahut başka türlü mü yapsak? Bendeniz şahsî olarak bunların hiç birisine lüzum olmadığına ve hiç birinin zamanı olmadığına kaniim. Bu esnada yapacağımız vazife bendenizin ve arkadaşlarımın kanaatince, Hükûmeti vazaifinde tamamile serbest bırakmak ve Meclisi Millîden istediği salâhiyeti vermek ve yalnız kendisinden bir şey istemektir. Muayyen bir müddet zarfında istemiş olduğu kuvveti vermek ve Hükûmetin bunu temin edeceğini Meclisi Âli huzurunda taahhüd etmek. Bendenizin kanaatimce bilâhare müsterihan uyumak ve inşallah muvaffak ve muzaffer olmak için aramızdaki bedbiniyeti kaldırmalı, muhtelif münakaşatı bırakmalı, icab ederse celselerimizi bile bisûd harcırah ve sair meselelerle işgal edeceğimize Hükûmeti azami faaliyete getirmek için serbest bırakmak icab ettiği takdirde bunu da kabul etmeliyiz. Faaliyete teşvik etme-

liyiz. Ankara'daki Mebus arkadaşlarımız söylüyorlardı, hepimiz elimizden gelen muaveneti icra için hepimiz vazife alalım. Hepimiz koşalım, lehülhamd memleketimizde silâh kullanacak kollar eksilmemiştir. Allah ziyade etsin. Her bir şey elimizde mevcut iken olsa olsa fazla telaş ve heyecan ile o işimizi de yapamamak suretile vazifemizi ifa etmemiş oluruz. Binaenaleyh biz arkadaşlarla düşündük ve dedik ki; Heyeti Celileye rica edelim, Hükûmetimize istemiş olduğu faaliyet serbestisini verelim, hattâ Hükûmet istiyorsa bütün ahali emvalini, emlakini vermeye müheyya bulunuyor. Çünki maazallahü Taalâ bunları müdafaaya sarfetmezsek onlar düşman eline geçecektir, yanacaktır, yakılacaktır. Hattâ arkadaşlarımızdan birisi komisyona müracaat etmiş, kendi elinde bulunan her şeyin alınmasını teklif etmiş. Hakikatı gören için başka bir çare yoktur. Yalnız Hükûmet bizi temin etsin, ne kadar zamanda bu kuvveti gönderip müdafaamızı temin edeceğini bize söylesin. İşte efendiler Heyeti Celilenize arzetmek istediğimiz maksad budur. Bendeniz arkadaşlarıma tercüman olarak Heyeti Celilenize arzediyorum.

CEMİL BEY (Kütahya) — Salâhiyetin derecesi hakkında biraz izahat istiyoruz.

AHMET FERİT BEY (Devamla) — Bendenizin kanaatimce bugün Hükûmetin, milletin her kuvvetten istifade etmesi, az bir müddet zarfında ordumuzun müdafaa etmek için taleb ettiği kuvveti orduya temin lâzımdır. Efendiler, sarih ve kati surette Hükûmetin istediğini millet namına biz taahüd etmeliyiz. Hükümetten istenilen şey ordunun müdafaasını temindir.

RIZA NUR BEY (Sinob) — Hükûmet ne istedi ki Meclis vermedi?

SALAHADDİN BEY (Mersin) — Efendim, muhterem refikimiz Beyefendi geçen celsede bulunmadığı için, zannediyorum ki, cereyan eden müzakeratı ve arzolunan malumatı tamamiyle ihata buyurmamışlardır. Bizim arzetmek istediğimiz nûkat - ki heyeti umumiyenin tasvibine mazhar olmuştur - Müdafaai Milliye ve makamatı mesulenin mesaisine katiyen engel olmak değildir. Bu, hayal ve hatırımdan geçmemiştir. Bu gün Müdafaai Milliye Encümeninin öyle mesaili vardır ki parasızlık var diye çıkmamıştır. Biz Meclisi Âlinizin haizi itimad bir uzvu sıfatile, bu mesaili tavzih ederek ve Meclisi Âliye bunları arzederek Müdafaai Milliyenin hizmetini teshil etmek vazifemizdir ve binaenaleyh bizim çalışmamız Hükümetin mesuliyetini tahfif ve izale içindir. Bir Meclis bütün heyetile çalışamaz. Mesele bu idi. Hükûmeti, Ordumuzu muzaffer kılmak ve düşmanı istilâ ettiği topraklardan atmak için bu millet hiç bir şeyi diriğ etmemiştir ve hangi şey taleb edilmiş de verilmemiş olduğunu sormak isterim. Bundan iki ay evvel İkinci İnönü Muharebesi bittiği ve Dumlupınar'da muharebe etmekte bulunulduğu bir sırada suveri muhtelife ile müracaat edilmiş ve Meclisi Millinin buna hazır olduğu ve ne yapmak isterlerse bilâ kaydü şart hepimizin çalışacağı bildirilmişti. Hükûmet de ona göre ihzaratta bulunduğunu, bulunacağını söylemiş ve Meclisten on iki milyon lira para istemiş, onu Meclis vermiştir. Yani o zamandan bu vakte kadar Müdafaai Milliyenin her bir arzusu Meclisi Âlinizce tasvib edilmiştir. Hattâ paraya bakmıyalım dedik. Çünkü para yok, hava ile de iş görülemezdi. Binaenaleyh siz kırk dört milyon tahsisatı isterseniz bir fasıl dahilinde istensin, mesele bitsin denildi. Onun için Ferit Beyin mütalaasını anlamadım. Bilâ kaydü şart hiç bir alâka izhar etmiyerek meselenin intacını ve Hükûmete yalnız yirmi bin adamı yirmi gün içinde yetiştiriniz demesi hem iyi... esasen bendeniz bilmiyorum. Fevzi Paşa Hz. bunun kabil olduğunu söyliyeceklerdir. Bizim mesaimiz bunun dahilinde sırf açıktan bir yardım etmektir. Meclisin dünkü kararını... (Gürültüler)

Gelelim diğer meseleye : Ferit Beyin söylediği diğer mesele gayet mühim, gayet muhik ve gayet doğrudur. Ahvali hazırada Ordumuzun bulunduğu toprağı bir adım daha terketmemek hususunu gaye ittihaz etmesi ve Meclisi Millinin de bu noktaya bütün kuvvetini vererek müzaharet etmesi. Gerçi icabatı askeriye başka türlü olabilir. Fakat biz bugün ortaya yeni bir mesele, yeni bir sahne çıkacak olursa onu da görmek istiyoruz. Anadolu topraklarından yarısından ziyadesi her halde kıymetçe, keyfiyetçe, kemiyetçe her nerede olursa olsun yüksektir. Ankara'nın şerefini düşünmeye mahal yoktur. Davayı Milli Ankara önünde kazanılmış olur. Aşağı doğru gidilmiş olur. Pek vahim netayiç tevlit edebilir. Onun için bizim maruzatımız Meclisi Âlinin burada kalması ve çalışması ve bu iş için bütün kuvvetlerin sarfedilmesi hakkında bu milletin siyasî, idarî ve her nevi maddî ve manevî selâmeti için en hayırlı yoldur ve bu noktada Beyefendinin fikirlerile tamamile müşterekiz. Hükûmet burada ne isterse millet verecektir. Maksad topraklarımızı düşmana çiğnetmemektir. Ankara Meclisi Millînin metaf ve mecmaı olmuştur. Memleketimizin nıkatı muhtelifesindeki ahalinin hissiyatı ne merkezdedir? Benim malumatım yoktur.

Fakat öyle kanaatim vardır ki milleti ümitsizliğe düşürmemek lâzımdır. Bizim burada ibraz edeceğimiz her türlü fedakârlık ve gayret ve İnşallah ümit ederim müsmir olacaktır. Muvaffak olacağız, hepimizin mesaisile bu intac edilecektir. Böyle badireler her milletin başından geçmiştir. Ben diyorum ki, tereddüde mahal yoktur. Bu milletin azamî kuvvetini bir noktaya cemedelim ve bir zat hiç bir mani ve hail olmaksızın milletin bütün kuvvetini ve azmini menafie sevketsin, zaferi kazansın.

Efendiler bizi zafere nail edecek saik kimdir? Kim ise o zat zaferi istihsale müvekkildir. Meclisi Millî namına çalışacak olan bu zatın intihabı lazımdır. Yalnız şunu düşünüyorum; bugünün en büyük marazı ve en büyük tehlikesi, milletin en büyük işi bilâ kayd bütün salâhiyetleri tasarruf ve istimâl edecek bir zata tefvizi umur etmek, ona bizi muzaffer edin demektir. Zannederim ki Beyefendinin söylemek istedikleri nokta budur. Herhangi zat ise milletin bütün kuvvetini alsın ve bizi muzaffer etsin. Binaenaleyh bir Başkumandan vekili istiyoruz ve bu olmalıdır. Bunun kim olması meselesi var. Bittabi iki şık hatıra gelebilir. Şimdiye kadar idare edenlerin olduğu gibi doğrudan doğruya Başkumandanlık vekâletine vazıülyed olarak bir karargâh ile bu harbi idare etmesidir ve önünde hail ve mani olacak bir şey bulunmasın. İkinci şekil, vaziyeti harbiyeye Meclisin vazı yed etmesi ve Reis Vekili sıfatile tevkil ettiği zatın, ki Meclisin Reisidir, kumandayı idare etmesidir. Bu şeklen daha yüksektir. Bir kere memleketin maddî, manevî bütün kuvasında meseleye ne kadar büyük kuvvetle sarıldığı hakkında kanaat hasıl olmuş olacak ve bundan dolayı emniyet ve hahişle şitab edilecektir. Ben zannediyorum ki memlekette zaif insanlar da vardır, kavî insanlar da vardır. Bütün bu işlerde leh ve aleyhte bir takım lâflar söylenebilir. Biz tekmil milleti bir azmümeram etrafında toplamak ve bir mücahit olarak bu meselede ya beka, ya, fena diye atılmak lâzımdır. Milletin önüne fedakârane atılınırsa zannederim ki, bütün milletin gözü bize bakakalır. En yüksek şey budur ve bunun haricinde, hariç ve dahile karşı memleketi de mazbut tutarız. Benim en çok korktuğum şey - meselei askeriye haizi ehemmiyet değildir, fakat yalnız askerî noktadan mütalaa etmiyelim - biz bütün dünyanın üzerimize gözünü çevirdiği bir kitlei idariyeyiz ve binaenaleyh Ankara'nın şarkına kadar çekilen bir ordumuza karşı nasıl bir siyaset takib olunacağını, İstanbul'da nasıl bir teşkilât yaptırılacağını düşünelim. Onun için Beyefendinin buyurduğu noktada tamamen müttehidiz. Mümkün mertebe milletin kuvvetini bir araya toplamak üzere bütün kuvvetimizi Hükümetin başında bulunan zata salâhiyeti namahdude ile verelim. Hükümetin başında bulunan zat kim ise onun arkasından millet yürüsün. Sual cevab yok, bilâhare neticeye göre bunu mülâhaza ederiz. Evvelce de bunu söyledim. Bugün de bunu söylüyorum. Zannediyorum ki, bu meselenin halledilecek zamanıdır. Şu boyundan şu boyuna, şundan şuna gibi bir zihniyet oldukça ben en ziyade idarei askeriye noktai nazarından düşünmüyorum. Siyaseti umumiyei memleket Meclisi Millînin vaziyeti, İstanbul'un vaziyeti vesaire. Ben noktai nazarla bu meseleye ehemmiyet verilmesi mütalaasındayım. Meselenin halledildiği gün yarı yarıya işler düzelecektir. Bizim üç beş arkadaşımızın Müdafaai Milliye mesailinde Meclisi Âlinizi tenvir etmek ve aynı zamanda takib etmek hususunda bir kanaati varsa, zannederim, bundan bir menfaat çıkar. Eğer bir menfaat çıkmaz kanaati varsa veyahut bir Başkumandanlık işe vaziülyed olduktan sonra bittabi uzun uzadıya şu şöyledir, bu böyledir denecek olursa bittabi heyetiniz bu vazifeden vaz geçebilir ve bugün zannediyorum ki, bizim mesaii naçizanemizin kendisine hail olmıyacağı kanaatindeyim. O halde bundan bir zarar çıkmıyabilir. Buna ufak bir misal olmak üzere şimdi heyeti âliyenizden bir ricada bulunacağım ve bu rica devairi âidesinin bir yardımından ibarettir. Bugün Ordumuzun teçhiz ve teslihi ve idamei hayat için bir takım siparişat münakit veya derdesti inikad bulunmaktadır. Fakat bunların mevkufunaleyhi olan para bankaya konup kabili ifa taahhüt şeklinde bulunmuyor ve bunlar büyük bir yekûna da baliğ olmıyor. Maliye Vekili Beyefendi hazretlerine rica ettim, gelmekte bulunduğunu dün bahis buyurdukları paradan verileceğini beyan ettiler. Bu noktada heyeti âliyelerinin izharı arzu etmesini rica edeceğim. Bu para nerede ise doğrudan doğruya Müdafaai Milliye emrine yatırılmasına heyeti celilenin karar vermesini teklif eylerim. Bununla mühimce bir miktarda silah ve cephane tedarik edilebilir. Bunun için Maliye Vekili ve heyeti âliyeden rica ederim. Maliye Vekili de bu kanaattedirler. Bu hususta başkaca mütalaatta bulunmıyacağım. Kumanda meselesinin de hallini rica ederim. Ne şekil verirseniz veriniz, ef'al ve âmaline kimsenin müdahale etmiyeceği salâhiyeti vasia ile Başkumandanlık vazaifini bir zatın deruhde etmesi lâzımdır. Benim anladığım budur.

AHMET FERİT BEY (İstanbul) — Efendiler, iki küçük meseleyi tavzih etmek isterim. Biri lâzım gelen milli ve umumî müzaharetin yapılması meselesi:

dir. Heyeti Celileniz tarafından zaman zaman kanunlar ile vergiler vermek suretile yapılmıştır. Milletin kalbinden doğup da vermek istediği bu değildir. İstiklâlini, istikbalini ve ailesinin ırz ve namusunu kurtarmak için bugün hayatını feda eden millet, kendi namus ve istiklâlini kurtarmak için, arz ettiğim üzere, tekâlifi harbiye tarzında olsun tahsile hükûmete müsaade edilmelidir. Ordu ihtiyacını istifa etmesi için hükûmete müsaade bahşediniz. (Hayır, hayır sesleri) Müsaade buyurunuz, bu tavzih etmek istediğim noktalardan birisidir.

Noktanın ikincisi; Müdafaai Milliye ve Ordumuzu takip, Ordumuzun vaziyetini takip ve tetkik etmek hususunda takip edeceğiniz meslekler hakkındadır. Biz Müdafaai Milliye encümeni vasıtasile Ordumuzun faaliyetini takip ve tetkik etmektir. Bence bu vazife böyle mühim ahvalde değil, ahvali âdiyede dahi yapılacak şeylerdir. Bununla beraber vazife ve mesuliyet meselesinin tamamile hükûmette takarrur ettirilmesi meselesidir.

RIZA NUR BEY (Sinop) — Desti kırıldıktan sonra.

AHMET FERİT BEY (Devamla) — Bendenizin hükûmetlerin idaresinde ehemmiyet verdiğim nokta budur. Bir Hükûmet tesis ettiniz. O hükûmeti azami salâhiyetle bırakmalısınız. Fakat azami mesuliyetini de derpiş etmelisiniz. Şimdi demek ki iki suret caridir. Birisi Müdafaai Milliye Encümeni vasıtasile Ordunun bütün ihtiyaclarını mürakabe etmek. Fakat dikkat buyurunuz, mesuliyetin bir kısmını da Müdafaai Milliye Encümenine almaktır.

İkincisi; bütün memleketlerde en müşkül ve en mühim zamanlarda olduğu gibi, memleketi kurtarmayı deruhde etmiş olan hükûmete azami salâhiyeti vermek ve bu salâhiyeti vermekle beraber yapacağı şeyleri ağzından dinlemek ve eğer yapamazsa mesuliyetini takip etmektir. Efendiler muvaffakiyetin sırrı budur. Vazife ve mesuliyeti, bunu dağıtmak hiç bir zaman muvaftakiyeti temin etmez. Bendenizin kanaatım budur. Fakat yapacağı işi ve ne zamana kadar yapacağını ağzından işitelim. İfa etmediği takdirde mesul olacağını bilsin.

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Yozgat) — Efendim bendeniz hükûmetin beyanatından anlıyorum ki, biz ihrizatta bulunursak düşmana tamamile muzaffer olacak vaziyeti alırız. Bununla beraber mesele Eskişehir meselesi değildir. Eskişehir gitti ise hattâ Ankara'da dahi tutunamazsak ehemmiyeti yok. Bugün böyle istiyoruz. Şu beş on gün zarfında düşmanı Eskişehir'den kovmak istiyoruz. Paraya ihtiyaç varsa halkın ağzında deveran ediyor Üç yüz lira sermayesi olmayan bir esnaf çağırdı. Dedi ki; hafi celse ile akşama kadar müzakerede bulunuyorsunuz, paraya ihtiyaç varsa benim sermayem üç yüz lira olduğu halde namusum için hepsini feda ederim. Biz teşebbüs bekliyoruz. Nevakıs ne ise anlaşılmalı, düşmanın taarruzunu defeylemek değil, düşmanı defetmek için teminat almalı.

BASRİ BEY (Karesi) — Takdim edilen takrirde benim de imzam vardır. Fakat bendeniz imzamı atarken dün teşkil ettiğimiz Müdafaai Milliye Encümeninin ikmali vazife ederek başka bir şeklin kabul edilmesi maksadile atmadım. Maksat Heyeti Vekileden Müdafaayı Milliye Vekilinden düşmanı atmak için tedariki icabeden kuvvetin ne kadar müddet zarfında tedariki mümkün olduğuna dair teminatı katiye almaktır. Efendiler, geçen celsei hafiyede arz etmiş idim. Bütün rüfekayı kiram zannederim aynı kanaattadır. Bizim için Ankara'yı maazallah düşman elinde bırakmak felâketi mahzdır. Maazallah Yunan kumandanının bu Büyük Millet Meclisinde icrayı hükûmet etmesini görmek bizim için en büyük bedbahtlıktır. Ankara bir memleket değil, bir toprak değil başlı başına bir tarihtir. Halbuki hükûmeti dinlediğimiz zaman beyanatı sırasında eseri zaaf gösteriyor. Orduda müthiş bir iman görüyoruz, hükûmette maalesef zaaf görüyoruz. Kati teminatı versin geriyi değil ileriyi düşünsün ve behemahal kâfiri atacağına dair teminat versin. Geçenlerde Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri halkı heyecana vermekte mahzur olduğunu söylediler ve dediler ki; eğer biz halkı heyecana verecek olursak tekrar canlandırmak için menba bulamayız. Menbaı kurudu. Halbuki efendiler bu millete senelerden beri zafer yüzü görmeyen bu millete biraz zafer yüzü gösterin, emin olunuz ki, bundan sonra vuku bulacak her türlü tehlike karşısında bugün hiç bir zafere naiil olmamış iken cihanın yapamadığı bir inkılaba nail olan, mükemmel bir ordu meydana getiren bu millet neşei zafere malik olduktan sonra daha büyük işler görür.

Sonra efendiler; hesapla, kitapla vesaire ile tefevvuku adedinin temini lüzumundan bahsolunuyor. Efendiler; Müslümanlığın bidayetinden şimdiye kadar, bilhassa Osmanlılığın teşekkülünden şimdiye kadar yaptığımız muharebatta hiç bir zaman Müslüman ordusu düşman ordusuna karşı tefevvuku adedî teminini düşünmemiş yalnız ilerlemiştir. Yalnız kuvvetli bir iman ile bizim karşımıza çıksın, Harbi Umumide öşrü miş'arı derecesinde olamadığımız büyük

milletlere, yani kalabalık milletlere karşı ilanı harp ettik. Rica ederim neye telaş ediyorsunuz, ben samimiyim. Efendiler şunu açık söyleyeyim; evvelce de söyledim. Heyeti Vekilenin her zamandan ziyade kuvvetli olması taraftarıyım. Binaenaleyh bir maksadı mahsusa atfetmeyiniz, hükûmeti kuvvetlendirelim. İstiyruz ki Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri bize kuvvetli teminat versin. Behemahal bu kâfiri süreceğim desin. Bunu istiyorum.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) — Arkadaşlar yüzde yüz bir şiddetle, bir kanaatla burada söylüyorum ki; bu mevzu yalnız söz almaya, söz söylemeye müsait değildir. Heyeti Vekile namına Ferit Bey veya diğeri icabederse izahat verir. Müdafaai Milliye Encümeni namına bir arkadaşımız izahat verir. Kati surette hükûmet izahat verir. Şu halde istirham ediyorum. (Gürültüler) Ben mevzu itibariyle söylüyorum, çünki burada bir teklif var, mevzu böyle bir müzakereye müsait değildir. Bize teveccüh eden cihet vardır. Ankara ve civar ahalisi ve bir çok yerler de ambarını açıyor, her şeyini fedaya hazır bulunuyor. Binaenaleyh bu ceryandan istifade edelim deniyor. Vehbi Beyefendi biraderimiz de misal getirdiler, biz mevzuu gösterdiği bu ceryanı hamasetten nasıl istifade edebiliriz. Ancak ve ancak o heyetlerin vereceği izahatla kanaat getirebiliriz. Binaenaleyh mevzuu söz almaya müsait bulmuyorum.

VEHBİ BEY (Niğde) — Efendiler, biz on beş ay oldu buraya geldik, maalesef yine söylemiyeyim binnetice bu hale geldik. Kayseri'ye gidilecek, Kângırı'ya gidilecek diye mektup almamış arkadaşımız kalmadı. Biz bugün gidersek nasıl olur? Kumandanımız İsmet Paşadan aldığımız haber, kuvvet istemiş biz hükûmete diyoruz; sen bu kuvveti ihzar edecek misin, kuvvetin ihzarı kabil ise kuvvetin temini için maliyede para yok ise Elhamdülillah milletimizde para vardır. Mal vardır, buğday vardır. Para ile ecanipten getirteceğimiz top, tüfek vesairedir. Parayı oraya hasrederiz. Bendeniz dairei intihabiyem itibarile, tahdisi nimet olarak söylüyorum; kırk elli vagon buğdayım, davarım var. Bunları alalım, Fevzi Paşa Hazretleri beyanatta bulunsunlar, öyle alâyiş zamanı değil, istirham ederim herkes borcunu ödeyecek. Elbise lâzım ise millet getiriyor, ekmeğini veriyor, etini veriyor.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Şimdi efendim rüfekayı kiramın izah buyurdukları veçhile, biz Heyeti Vekileye fazla müsaade vereceğiz, yani tedrici, tedrici bizi çekip Erzurum'a kadar gitmekten ise bilâkis düşmanı bulunduğu yerden ileriye değil, geriye atmak için ne icabederse buna tevessül etsinler. Efendiler; dört tane liva gitti, bu memleket iktisaden ne kadar ziyaa uğradı. Bütün o livaların eşyalarını vereydik o liyalar gitmeseydi. Bir arkadaşımızın dediği gibi, yapılacak müfettişlik teşkilâtı idi, vesaire idi, bunlarla günlerle uğraşacak olursak düşman buraya gelecektir. Biz diyoruz ki, heyeti hükûmet gelip : Efendiler siz düşmanın tardını mı istiyorsunuz, bize lâzım olan şeyleri veriniz, sizin istediğiniz şeyi yapacağız demelidir.. Efendiler memleketi tehlikeye sevk edenin cezası idamdır. Bu cezayı gözlerine alırlar ve bize teminat verirler. Bütün servet insanların elindedir. Rica ederim, ikide birde müzakere ile vakit geçirmiyelim. Üç gün evvelki vaziyeti görmüyorum. Üç gün evvel hepimiz bütün mevcudiyetimizle cepeye giderken, üç gün sekirden sonra herkes gevşedi. (Gürültüler) Öyle zannederim ki, bugün teşkilât kanunu vesaire hep düşmanın tardına ait hususata râci olacaktır. Ancak Heyeti Vekilenin bize vereceği teminat ve icra eyleyeceği teşebbüsat, biz rica ediyoruz heyeti hükûmetten, lâzım gelen her şeyi millet verecektir. Bu Heyeti Vekile de düşman için en kati darbeyi vuracaklarına söz versinler, mesele budur. (Gürültüler)

HAMDİ BEY (İzmit) — Arkadaşlar Reis Paşa herkes söyledikten sonra söyleyecektir. Arkadaşlarımızın vermiş olduğu takrirde yalnız cepeye lüzumu olan efradın temini meselei müstaharedir. Bir de Başkumandanlık meselesi vardır. Hangisini müzakere edecek isek onun hakkında söz söyliyelim.

Şimdi Efendiler bize diyorlar ki, yirmi bin nefer verirseniz biz harbi kazanırız ve cepheden gelen arkadaşlarımızın beyanatına nazaran zabit boşluğunu doldurmak lâzım geliyor ki, bunun için de bin beş yüz kadar zabite ihtiyaç vardır. Bendeniz kasirane aklımca bir nokta düşündüm. Eğer bu on bin kişi ile bu açık doldurulacak ise bugün ahzı asker şubelerinde bilâ sebep yirmişer kişi mevcuttur. Dört yüz bu kadar liva ve kazayı... (Sadede sadede sesleri, gürültüler)

RIZA NUR BEY (Sinob) — Efendim bendeniz encümen namına arz edeceğim. Bir takrir mevcuttur. Rüfekayı kiram tarafından, sonra Ferit Beyefendi tarafından izahatta bulunuldu. Ferit Beyefendinin izah buyurdukları maksadı takrirlerinden anlamamıştım. Nitekim arkadaşları da anlamamışlardır. Üç zat başka başka söylediler. Halbuki Ferit Beyefendi başka tarzda söylediler. Bendenizin anladığım şudur : Meclisin iki üç gündür hükûmet üzerinde icrayı tesir ey-

lemekte olduğu meşhuttur. Bu tesiri izale etmek için - hattâ bundan Müdafaai Milliye Encümenini tehdit manası çıkarıyorum mesuliyeti üzerine almıştır, diyorlar. Bunu Beyefendi demin bendenize hususi olarak söylemişlerdi. Şimdi böyle bir şeyle hükûmeti büsbütün serbest bırakmak istiyor. Halbuki arkadaşlar biz burada encümeni Meclisi Âli teşkil ettiği zaman zannedersem encümen, üzerine bir mesuliyet almamıştır ve mesul de değildir. Vazifemiz yalnız teftiş ve kontrol etmek ve onları faaliyete sevk etmekten ibarettir ve orada gördüğü şeyleri gelip Meclise arz etmekten ibarettir. Teyiden arzediyorum, tavzih etmek istiyorum; hükûmet diyecektir ki, işimize karıştınız berbat ettiniz, mesuliyeti üzerime alırım, fakat vazifeyi de üzerime alırım, o zaman ne gelirse ona razıyım mükâfatına, mücazatına.

Müdafaai Milliye Encümeninin vazifesi doğrudan doğruya arzı malumat etmektir. Bu cihetlerin vazıhan anlaşılması lâzımdır.

Dr. MAZHAR BEY (Aydın) — Takriri imza eden arkadaşların noktai nazarları muhtelif olmalıdır ki, muhtelif mana çıkardılar. Esas maksat ortadan gaip oldu. Bu hususta hiç bir şey mevzuubahis olmasın, mesele müdafaai memleket meselesidir. Arazinin en mühim ve en zengin aksamını gaip ettik. Vatan bu son vaziyetten de yıpranır. Maazallah daha vahim neticeye müncer olur. En son ve en müsmir olması memul olan meseleler işitilecektir. Takririn asıl hedefi harekâtı budur. Yani tedricen müdafaayı kabul edersek acaba bilâhara müzmin bir şekil alan bu millet ahalimizin ahvali ruhiyesine dahi vukufumuz olmak dolayısile haikın malî vesair hususattaki zafı hasebile daha ziyade düçarı tezelzül olmak istimalini görüyoruz. En son kati harekât ve muavenetlerle cepheyi bir defa daha tesbit etmek ve mümkün ise daha feyiznâk olan araziye doğru gitmek lâzımdır. Ferit Beyin beyanatı meyanında bu husus da münderiçtir. Hasılı bilcümle menabiden istifade etmek, ikincisi kumandayı daha iyi zannettikleri bir şekle ifrağ etmek. Arkadaşlarımızdan birinin söylediği gibi, hükûmet şimdiye kadar ne istemişse verilmiştir. Bunlar mevzuubahis değildir. Yalnız biz diyoruz ki, halk her şeyi mütehammil olmakla beraber ahvali ruhiye itibarile ve geçirdiği bütün beş on senelik harp hayatının daima kendi aleyhinde neticelenmesile ruhunda bir kesel hasıl olmuştur. Bunu izale için bir takım işlere ihtiyaç vardır. Bunun için birincisi; gerek kumanda meselesi itibarile mevkiinden, isminden, şöhretinden istifade edilen bir zatı meselâ Meclis Reisini Başkumandan mevkiine getirmek, nasıl ki daha ilk zamanlarda meydanda hiç bir şey yokken, Yunan yeni işgale başladığı zaman halk ruhunda nasıl bir heyecan duymuş ise ve Paşanın etrafında toplanarak mevcudiyet göstermiş ise bu halk bu son mütarekenin ilk vurduğu darbenin verdiği tesiratla müşkül mevkide kalmıştır. Şimdi bunu en kati ve en müsmir bir şekilde yürütmek için hayatı malî, siyasî ve iktisadisini yaşatabilmek için bu millet tekrar İzmir'e doğru akmaya mecburdur. Kendiliğinden ezilmeye razı olamaz. Hükûmetin vaziyetini biliyoruz. Vaziyeti maliye ve siyasiyeyi az çok müdrikiz. Binaenaleyh hakikati açık söylememek için bir sebep yoktur. Biz ayrı ayrı müdafaa edeceğimize ilk celsede aht ettik. Fakat o tepeyi bulmak için müşkül mevkide kalacağız. Elimizde mevcut olan yerleri muhafaza için her şeyi yapmak mecburiyetindeyiz. İhtimâl iki fikir vardır. Düşman ilerlerse yavaş yavaş geri çekilelim, sonra tekrar toplanırız. Bu bir fikirdir, fakat bunun mukabilinde bir fikir vardır ki en feyiznâk olan ve ahalisi kesir ve varidatı çok olan bu arazi ahalisi ricata alışık değildir. Meşgul arazi ahalisi de askerlikçe malûl. Bunların hepsi mevzuubahistir. Hattâ bu itibarla tehlikedeyiz. Yunan ordusu Anadolu dahilinde daha ileriye gitmekten ihtimal feragat eder. İstanbul'a merbut yeni bir hükûmet vaziyeti büsbütün ihlâl edebilir. Bunların tohumları atılmamış olduğunu kim iddia eder. Düzcesinde, Bolusunda en ümit etmediğimiz mahallerde nelere şahit olduk. Bunları arz etmekten maksadım, daha mübrem ihtiyacatın lüzumunu ihtar etmek içindir. Teklifim iki şeyi ihtiva etmektedir. Fikrimi açık söylüyorum. Biri kumanda meselesi; ki, Mustafa Kemal Paşanın haysiyeti, mevkii, şöhreti itibarile halk artık Mustafa Kemal Paşa her şeyi eline almıştır diyebilir. Bütün Meclis karargâhını cepheye kaldırmış, şöyle yapıyormuş, böyle yapıyormuş der. Bu ahalinin ahvali ruhiyesine muvafık ise düşünelim. Ben zannediyorum ki, üç bin, beş bin kişi toplanabilir. Hükûmet son zamanlarda halktan mazbata mukabilinde ihtiyacatını vasi surette istifa ediyordu. Bununla beraber tekâlifi harbiye kanununu tatbik edebiliriz. Cidden muhtacı tetkik hadisat gelmiş geçmiştir. Bugün mahalli tetkiki burası değildir. Biz evvelâ kumanda meselesini halledelim.

REİS — Teneffüs için beş dakika tatil.